

In Memoriam

BERNARD STIEGLER

Paul Willemarck

Op 5 augustus laatstleden maakte Bernard Stiegler een eind aan zijn leven. Het was een donderslag bij heldere hemel. Stiegler was op een hoogtepunt als denker op de publieke plaats. Hij was een erg controversieel en invloedrijk denker. Bekend werd hij door zijn werk *La technique et le temps*, waarin hij Derrida's grammatologie toepast op de techniek. Hij deed dit aan de hand van het thema van de toegang tot de fenomenen doorheen de tijd. Hij trachtte het filosofisch belang aan te duiden van de geschiedenis van de techniek voor de filosofie. Dit resulteerde in een scherpe kritiek van de moderne media, die de toegang tot de fenomenen weliswaar vergemakkelijken maar meteen de toeëigening ervan uithollen of vervlakken.

Bernard Stiegler was een innemende man die, anders dan vele van zijn landgenoten, heel vlug een vertrouwelijke band aanbond met wie zijn belangstelling trof. Hij was iemand die volwassen werd in de vroege dagen van mei '68 en die in de nadagen ervan een erg avontuurlijk bestaan heeft gekend. Een vroegtijdig vaderschap verplichtte hem zich verdienstelijk te maken in alsoortige bedrijvigheden gaande van bestuurder van landbouwmachines, landbouwer en restauranthouder tot uitbater van een nachtclub. Na een administratieve sluiting van dit bedrijf ging hij in de fout. Hij werd bankrover. Na vier overvallen werd hij opgepakt. Dat bracht hem in de gevangenis, waar hij filosoof zou worden. De bepalende ontmoeting was deze met Gerard Granel. Het was Granel die hem aanmoedigde om de filosofie aan te vatten. En het was ook hij die hem jarenlang begeleidde in zijn opleiding en hem tenslotte naar Derrida verwees. Bij zijn eerste daguitstap uit de gevangenis kreeg hij zowaar een onderhoud in de Ecole Normale Supérieure, rue d'Ulm (Parijs) met Jacques Derrida, in bijzijn van Jean-Luc Nancy en Philippe Lacoue-Labarthe. Het was een tijd waarin een vrijheid van denken werd beoefend die vandaag nog nauwelijks denkbaar is. Dankzij het beleid van Simone Weil, toenmalig minister van justitie, kwam hij na vijf jaren hechtenis vroegtijdig vrij.

Hij ondernam een doctoraat in de filosofie o.l.v. Jean-François Lyotard (het zou het genoemde boek worden over de techniek en de tijd). Vervolgens werd hij professor in de bijzonder vooraanstaande technologische universiteit van Compiègne, waar hij actief bleef tot zijn pensioen zo'n drie jaar geleden. Heel vlug zou hij belangrijke functies toegestopt krijgen zoals adjunctdirecteur van het Institut National de l'Audiovisuel of directeur van het IRCAM. Zelf richtte hij een aantal centra op die tot doel hadden de uitdagingen van de hedendaagse

maatschappij te onderzoeken. Zo ontstond in 2005 *Ars Industrialis*, in 2006 het *Institut de Recherche et d'Innovation* in het Centre Pompidou, *Pharmakon* (2011), *Collectif Internation* (2018) of *Association des Amis de Greta Thunberg* (2019). Maar het was bovenal de revolutie van de digitale media die zijn werk een grote weerklank gaf. Vanuit de problematiek van de techniek en de tijd ontwikkelde hij een scherpe blik op de wetenschappelijke, sociale, psychologische en politiek-economische aspecten van de cultuurindustrie. Hij gaf aan die maatschappelijke kritiek een filosofische diepgang. Zo belichtte hij de passiviteit van de toeschouwers van de moderne media (radio, televisie en internet) als een proletarisatie. In het traditionele begrip van de arbeid, dat gebaseerd is op de economische begrippen ruilwaarde en gebruikswaarde, zag hij een reductie die volstrekt het belang ontkende van de waarde van het kunnen (*savoir*) in al zijn vormen. Hij werkte aan een begrip van deeltijdse arbeid (*travail intermittent*), dat hij vooropstelde als economisch-politiek model. Hij pleitte voor een sterk Europa, tegen een blinde globalisering die ons afhankelijk maakt van multinationale netwerken. Maar hij schreef ook een indringende kritiek van het opkomende populisme (tegen het *Front National* in Frankrijk). De laatste jaren hield hij zich vooral bezig met het probleem van de klimaatsverandering, de toenemende entropie en het probleem van de plaats en de internatie. Dit kleine overzicht van Stieglers werkzaamheid doet onvermijdelijk tekort aan deze hyperactieve en veelzijdige persoon.

Met zijn dood verliest de Franse filosofie een scherpe gevoelige man en een begenadigd spreker die steeds een open oog had voor de actualiteit van de probleemstellingen. De laatste jaren had hij zich in midden Frankrijk gevestigd in een oude watermolen (in *Epineuil le Fleuriel*). Daar wou hij graag een nieuwe middelbare school oprichten die in zijn ogen een beter onderwijs zou kunnen aanbieden. Het project zou nooit het licht zien omwille van financiële redenen, maar hij slaagde er wel in jaarlijks een zomerseminarie in te richten in de molen waar hij woonde. Het was een wonderlijk gebeuren. Gedurende vier tot vijf dagen werden conferenties gehouden en discussies gevoerd. Studenten kampeerden in de tuin, of waren gehuisvest in de buurt. Er kwamen mensen uit alle continenten en ook een heel divers publiek dat ook via internet kon volgen. Hoe kort dit ook was (2011-2017), toch gaf het gebeuren de gedachte mee dat er nog hoop was. Voor zichzelf dacht hij daar nu klaarblijkelijk anders over. Het is een groot verlies.